

ХРИСТО БОТЕВ В ОДЕСА И БЕСАРАБИЯ В ТРУДОВЕТЕ НА БЪЛГАРИСТА КОНСТАНТИН ПОГЛУБКО

Николай Червенков

Проф., доктор на историческите науки,
почетен председател на Научното дружество на българистите
на Република Молдова,
e-mail: Chervencov@mail.ru

В материала се разкрива приносът на молдовския българист Константин Поглубко (1936–1983) в изследването на престоя на българския патриот и поет Христо Ботев в Одеса и Бесарабия. На тази тема ученият посвещава както научни, така и многобройни научнопопулярни трудове, в които подробно се спира на периода на обучението му в Одеса, участието му в педагогическа дейност в село Задунаевка и Измаил, престоя му в Кишинев. Изследването на тези аспекти до голяма степен се основава на нови документални материали.

Ключеви думи: българистът Константин Поглубко, Христо Ботев в Одеса, Кишинев, Бесарабия, в историографията

HRISTO BOTEV IN ODESSA, BESSARABIA IN THE WRITINGS OF THE BULGARIAN SCHOLAR KONSTANTIN POGLUBKO

Nikolay Chervenkov

Prof. Doctor of Historical Science,
honorary Chairman of the Scientific Society of Bulgarians of
Republic of Moldova,
e-mail: Chervencov@mail.ru

The work reveals the contribution of the Moldavian Bulgarianist Konstantin Poglubko (1936–1983) in the study of Bulgarian patriot and poet Hristo Botev's stay in Odessa and Bessarabia. The scientist dedicated both scientific and non-fiction works about it, which in details describe his study in Odessa, participation in pedagogical activities in Zadunaevka village and Izmail and his stay in Chisinau. The study of these aspects mostly based on new documentary materials.

Keywords: Bulgarianist Konstantin Poglubko, Hristo Botev's stay in Odessa, Кишине и Bessarabia, in historiography

Пребиваването на гениалния български поет и революционер Христо Ботев в Одеса и Бесарабия е важен момент от живота и дейността му. Изследователи и публицисти както в България, така и в Молдова и Украйна неведнъж са се обръщали към този период от живота на българския патриот. Сред тях е известният кишиневски историк българист Константин Александрович Поглубко (1936–1983) (Chervenkov 1996, 9–35), който създава значими научни и публицистични трудове. Той е възпитаник на Одеския държавен университет „И. И. Мечников“.

Константин Поглубко проявява интерес към българските национални герои още в началото на своята професионална дейност, след завършване на висшето си образование като учител в средното училище в с. Чийший (дн. Городне, Болградски район, Одеска област). Тук той пръв запознава жителите на това българско село с името на Христо Ботев,

като разказва за него в ученическия исторически кръжок, организирайки вечери, посветени на живота и дейността му. Виждайки този интерес на младия учител, селският художник Александър Шапошников му подарява пирографиран на дърво портрет на Христо Ботев, който до края на живота му виси над бюрото на учения.

Именно тогава е началото на интереса му към село Задунаевка, в което Ботев учителства през 1866 г. Успоредно с това той установява тесен контакт с краеведа на селото Георги Апостолов, който дълги години е изучавал дейността на Ботев, събирал е материали за неговото пребиваване в селото, подредил е кът на Ботев в създадения от него краеведски музей. По-късно Г. Апостолов и К. Поглубко публикуват няколко съвместни материала за Хр. Ботев.

Когато през 1963 г. К. Поглубко започва да се занимава с научна дейност в Института по история към Молдовската академия на науките, една след друга публикува статии, разкриващи различни аспекти от пребиваването на Ботев в Одеса и Бесарабия. Най-ранната от тях е „Архивите разказват“. Следва „Христо Ботев в Южна Бесарабия“. Символичен е фактът, че тези материали излизат във вестник „Дружба“, издаван в признатия за център на българите в Бесарабия Болград. Поглубко публикува научните статии „Някои нови материали за връзките на руските революционери с Христо Ботев в началото на 70-те години на XIX век“, „Христо Ботев в Измаил“ и др. По въпроси, свързани с Христо Ботев, Поглубко печата статии в молдовски, украински и български периодични издания: „Съветска Молдавия“, „Кодру“ (Кишинев), „Ленинска искра“ (Арциз), „Дружба“ (Болград), „Септември“, „Антени“, „Читалище“ (София) и др. (Bibliografia... 1996, 83–89). Доста място сюжетът за Ботев заема в редица трудове, посветени на бесарабските българи с България, връзките и сътрудничеството на българите с руската, молдавската и украинската общественост. Сред тях особено място заема монографията му „Очерци върху историята на българо-руските революционни връзки (60–70-те години на XIX век“ (Poglubko 1972a). Специален труд на Константин Поглубко за поета революционер е книгата „Христо Ботев и Русия“ (Poglubko 1976b), в която авторът включва всички свои открития относно връзките и пребиваването му в Одеса и Бесарабия. Затова по-нататък, разкривайки приноса на този историк в изучаването на Христо Ботев, ще се опирам в основни линии на този труд. Известният български изследовател Иван Унджиев в една от своите рецензии за тази книга отбелязва: „...Написан живо и увлекателно, трудът се явява ценен принос в ботевознанието“ (Katyushina 1996, 80). Материали от тази книга след това са включени в редица обобщаващи творби на автора, особено в такива, издадени на български език. Това е предприето с цел да се запознаят по-отблизо българските специалисти и читатели с творбите на Поглубко, посветени на Ботев.

Трудовете на К. Поглубко предизвикат интерес както от страна на изследователите, така и от обществеността. Преди всичко това е отразено в множество рецензии и историографски прегледи. Специално бих искал да отбележа статията на българския учен Веселин Трайков „Историографското наследство на К. А. Поглубко“ (Трайков 1996, 36–49). И тук бих искал исками да обърна специално внимание на приноса на българиста в изучаването на поставената в заглавието тема, като се има предвид факта, че неговите трудове са етап от развитието на ботевознанието: дълго време преди тях и след тях не се появяват изследвания, базирани на нови източници, преди всичко архивни.

Веднага трябва да отбележим, че практически всички етапи от живота и дейността на Христо Ботев, свързани с Одеса и Бесарабия, намират място в трудовете на изследователя. Започва се от престоя му в Одеса, конкретно с обучението му във Втора мъжка гимназия. При това Поглубко внася съществени допълнения към онова, което е било вече известно от З. Стругацки за гимназията, в която е учил Ботев (Strugatsskiy 1949, 41–43). Но молдовският българист „не може да се съгласи с утвърдилото се в литературата мнение за ниското качество на обучението и слабите знания на жъзпитаниците на учебното заведение“ (Poglubko 1976, 101). Ученият проучва обстойно преподавателите и качеството на обучението, като обстойно ги характеризира на база нови архивни и литературни извори. Поглубко по-пълно представя учителския състав на учебното заведение. Например преподавателят по история М. Одискевич, според мнението на един от учениците, „се ползвал с особена любов и популярност сред учащата се младеж в Одеса...“. От архивните материали става известно, че той е подозиран във връзки с Харковско-Ки-

евската революционна организация, поради което е поставен под тайно наблюдение. За преподавателя по латински език Г. И. Нейкрих Поглубко подчертава, че още като студент в Киевския университет преподава в едно от неделните училища, открити с усилията на киевската прогресивна общественост. Неговият подпис стои върху писмото, изпратено до Т. Г. Шевченко с благодарност за изпратените им материали „в полза на неделните училища“. Представен е и учителят по математика, полякът М. Чепински, който от училищен настоятел е охарактеризиран като „компрометиран във въстанието от 1863 г.“. След това е обвинен „в разпространение на либерални и антирелигиозни идеи между учениците“ (Poglubko 1979, 2–105).

К. Поглубко прави извода, че гимназията е била „обикновено за Русия по това време учебно заведение с нелошо състояние на учебния процес“, с добри преподаватели и условия за обучение. По негово мнение властите я смятали като най-удобна за обучение на българи. На това основание изследователят отхвърля твърдението, че Ботев напуснал гимназията заради „тъпите и консервативни порядки“ в нея. Ученият счита, че за това има доста различни причини и обстоятелства: като конфликта с Одеското българско настоятелство, което осигурявало стипендии; Ботев не успява да изпита истински върху себе си гимназиалния режим, тъй като е слушател и не е задължен да посещава редовно всички занятия. Изследователят подчертава, че като поетична, впечатлителна и свободолюбива натура, Ботев го потискат онези дори дребни задължения, които го отвлечат от любимото му занимание – четенето на книги, погълнало цялото му свободно време. За времето на престоя си в Одеса Ботев изчита много и различна литература, както и периодични издания.

К. Поглубко показва, че прибавянето на младия българин в този известен политически, икономически и културен център от ноември 1863 до 1866 г. е имало голямо значение за формирането на неговия патриотичен мироглед. Специална роля за това имат и поляците, с които Ботев поддържал тесни връзки. Поглубко подчертава, че в гимназията учат повече от двадесет ученици от полски произход. Било известно, че повечето от тях се обръщат с молба да им се разреши „през свободните от общи занимания часове“ да изучават родния език. Ученият е наясно, че за Ботев, който никога не забравя поробената си родина, са близки и разбираеми революционните настроения на поляците и самоотвержената им борба срещу руския царизъм. Въз основа на анализа на спомени, се убеждава, че българският младеж се отнася с подозрение към официална Русия.

Много добре са представени известни личности, с които е имал контакти младият Ботев. Интересно и по нов начин е разкрито сътрудничеството му с известния учен славист Виктор Григорович, оказало „определено влияние за формирането на литературните и обществени интереси на младия българин, ... върху неговото духовно развитие“ изобщо. Изследователят допуска, че Григоровия е възлагал известни надежди на талантивия юноша и затова в продължение на няколко години не го изпуска от погледа си (Poglubko 1979, 108). Според К. Поглубко в литературата недостатъчно е подчертано значението на общуването на Хр. Ботев с професор Григоровия. И затова представя специален сюжет за него. Подчертава, че при посещението си в Калофер той се запознава с бащата на бъдещия одески ученик. Поглубко съобщава, че В. Григорович обикновено общува с представители на различните народности на родните им езици, често говори за необходимостта от развитие на националното самосъзнание у славянските народи, следи внимателно развитието на събитията в Югоизточна Европа и подкрепя борбата на българската общественост против гръцкото фанариотско духовенство. Григорович се стреми да влияе върху представителите на южнославянската младеж, които учат в университета, и главно върху българите и сърбите, за да събужда у тях интерес към научните „идеи“.

Връзките на Хр. Ботев с одеския учен според Поглубко позволяват да намерят обяснение откритите от румънския историк Николае Чакир в архивите на Румъния сведения, че Ботев през 1865–1866 г. е бил студент в Историко-философския факултет на Новорусийския университет в Одеса (Chekir 1971, 18–29). К. Поглубко с участието на автора на настоящото изложение проведеха щателно проучване на университетските материали в Одеския държавен архив. Проучването не даде никакви преки доказателства, че Ботев официално е бил студент в това висше учебно заведение. Обаче К. Поглубко в своята книга за Ботев изказва мнение, че българският младеж все пак би могъл да се сдобие с

университетска диплома. Не е изключено, смята Поглубко, че Григорович, бидейки декан на факултета, да е зачислил Ботев в редиците на студентите, тъй като той е бил напълно подготвен за това (Poglubko 1976в, 127).

Константин Поглубко допринася немалко за разкриването на подробности относно пребиваването на Ботев в Бесарабия. Преди всичко важно е описанието на атмосферата в град Кишинев, на българската колония в него, където поетът попада за пръв път през 1865 г., при пътуването си от Одеса към българския колонистки център в Комрат за назначаването му като учител. Изследователят характеризира българската община и доказва, че Ботев се установява не в хотел „Виктория“, както погрешно е посочено върху паметната плоча на мястото, където се е намирал хотелът, а при свои роднини – вуйчовци, които са живели и са се занимавали със стопанска дейност към българската църква „Св. Георги“ в града. Авторът твърди, че Ботев именно тогава посещава и Киприяновския манастир (Poglubko 1979, 49).

Хр. Ботев скоро напуска Кишинев и пристига в Комрат – центъра на откъснатите преселници в руската част на Бесарабия. Заедно с други българи от българските земи, Ботев получава назначение като учител в бесарабското българско село Задунаевка (сега Болградски район, Одеска област). Голям е приносът на Константин Поглубко за изучаването на историята на това село. До този момент в литературата информацията е оскъдна. Констатира се, че селото е основано през 1827 г. от български преселници в Кишинев, които пристигнали тук по-рано от българските земи. Едва през 60-те години излиза очерк за селото, в който се дават само общи сведения за него. Поглубко си поставя за цел документално да потвърди или отхвърли мемоарните сведения за пребиваването на поета в това село, да покаже какво е представлявало то по времето, когато Ботев е бил учител в него. В много статии, в това число и в съавторство с Г. Апостолов, и особено в книгата „Христо Ботев и Россия“ (Poglubko 1976в, 58–65) този аспект е пространно и аргументирано анализиран.

От трудовете на Поглубко може да се получи пълна картина на селото, включително за неговото създаване, стопанска дейност и обществен живот, за развитието на училищното дело. „Ние подробно излагаме всички известни за Задунаевка сведения, отбелязва К. Поглубко, за да се изясни по-добре обстановката, в която попада Христо Ботев, и въз основа на това да се отделят реалните факти от измислените твърдения, съдържащи се в мемоарните източници“.

През октомври или началото на ноември 1866 г. Хр. Ботев встъпва в длъжност като учител. Поглубко съобщава, че през 1860–1861 г. в центъра на селото е построена нова училищна сграда за 50 ученици. Първите учители са местни духовници. Преподаването се извършва на руски език. Но дотук стигали български издания, сред които български буквари, „Евангелие“ на български език, списанията „Българска пчела“ и „Съветник“, издавани от българската емиграция. Ученият съжалева, че не се запазени документални материали от Задунайското училище през периода, когато там е учителствал Хр. Ботев.

К. Поглубко обобщава документални материали, както и спомени на съселани за пребиваването на Ботев в Задунаевка, които свидетелстват, че отношенията му с местните хора излизат извън рамките на неговите чисто учителски задължения. Учителят създава близки дружески отношения с много задунаевци. Спомените говорят за антиправителствени изказвания на Ботев. Но проучените полицейски архиви и фондът на Попечителския комитет на чуждестранните заселници не съдържат никакви сведения, че Ботев открито се е изказвал против правителството, религията или че е създал кръжок с участието на задунайските преселници, след което уж била издадена заповед за неговия арест, а селяните го прикривали, за да не попадне в ръцете на властта, че учителят тайно напуснал Задунаевка. Едва ли е имало разпореждане за арест, още повече на чужд поданик, смята К. Поглубко (Poglubko 1976в, 67).

Съвременниците на Ботев твърдят, че той се сблизил с офицери от казашкия отряд, разквартируван в Задунаевка. Въз основа на архивни материали изследователят установява названието на тази войнска част – 3-ти ескадрон на Донското казачество, 29 полк, състоящ се от 50 казаци, както и названията на много офицерски чинове. Относно бившия офицер Иванович съвременниците съобщават, че той е украинец, който се крие от властите и на никого освен на Ботев не е говорил за своето минало. Историкът смята, че

това може да е бил пощальонът („почтарь-ямщик“) от задунайската станция Иван Павлов, казак от станица Акмангит, Акермански уезд (Poglubko 1979, 116).

През първите месеци на 1867 г. Хр. Ботев напуска Задунаевка и се връща в България, в своя роден Калофер. Но скоро е принуден да напусне родните места. Минава през Букурещ, Браила, Александрия, след което през 1869 г. пак отива в Бесарабия – в гр. Измаил. К. Поглубко е предоставил малко информация за града. Съобщава, че през 1819 г. в него са живели 404 български семейства. След Парижкия мирен договор от 1856 г. градът попада в Княжество Молдова. В две основни училища обучението започва да се води на румънски език. В началото на 1869 г. местни българи се обръщат към Министерството на просветата с молба да се въведе преподаване на български език. Петицията е подписана от 150 души. Властите разрешават децата да се обучават на български, но в извънкласни часове. На тази учителска длъжност е назначен Христо Ботев. Престоят му в този град К. Поглубко характеризира като важен период от живота на поета, защото тогава връзките му с руските революционери се заздравяват и той започва да им сътрудничи в нелегалната работа (Poglubko 1979, 118).

Българският историк проф. Николай Трайков доста подробно описва периода на пребиваването на Ботев в този южен бесарабски град (Трайков 1949, 84–95). К. Поглубко обаче хвърля светлина върху много факти и от този период и привежда като доказателства много архивни материали, предимно от донесенията на руския дипломатически агент в Измаил Пьотр Романенко. Известно е, че мнозина изследователи свързват отпътуването на Ботев от града с присвоената от него някаква сума пари, събрани от българската община в града във връзка с празнуването на Деня на светите братя Кирил и Методий. По този повод изследователят цитира заключението на агента: „Аз също успях да разпитам българския студент Николай Езерски..., но се оказа, че този студент, като събрал с подписка около 50 рубли за празнуване миналата година на Деня на светите братя Кирил и Методий, изчезнал с парите от Измаил“. От този факт Поглубко прави извода, че Ботев, както може и да се очаква, не е имал нищо общо с изчезналите обществени пари (Poglubko 1972b, 240–242).

Биографите на българския поет, описвайки измаилските му години, а и следващите, посочват само връзките му с руския революционер Сергей Нечаев. Поглубко доказва, че всъщност не всичко е точно така. Ботев е общувал с голяма група революционери, от които не всички и не в еднаква степен били „съпричастни на нечаевската революционна организация“. В трудовете на ботевоведа се привеждат архивни данни, че „българинът Петков“, т.е. Ботев, е споделял „крайни републикански идеи“. В Измаил започват контактите на българския поет с руския революционер Николай Меледин, който се установява в града в началото на 1870-те години и е бил частен учител. Н. Трайков предполага, че при арестуването му през април 1871 г. в Галац вероятно от него са иззети документи, доказващи връзките на Ботев с руските революционери. Много от тях са попаднали в споменатия руски консул в Галац и са изпратени в Петербург. Сред тях К. Поглубко открива писма, които хвърлят светлина върху политическите връзки на Ботев. Особено важни са писмата на София Рубенщайн от Одеса от 13 януари 1872 г., адресирани до Ботев, телеграма на самия Н. Меледин, изпратена до одеския студент българин Александър Михайлов. Тези материали позволяват на изследователя да стигне до важния извод, че Христо Ботев е имал връзки с членовете на одеските неделни кръжоци. Важно е също и това, че К. Поглубко разкрива връзките на Ботев с молдовския емигрант Н. П. Зубку-Кодряну (Поглубко 1988, 130).

К. Поглубко описва дейността на много българи, които се споменават в материалите на Н. Меледин и са били свързани с Ботев. Интересна е съдбата на Иван Панов, който живял в собствен дом на железопътната гара Вигода, Одески уезд. Неговият баща е активен участник във въстанието в Северозападна България от 1850 г. От детските си години Иван е бил в течение на проблемите, възникващи тогава българските патриоти. Получил образование в Кишиневската гимназия, той често посещавал Одеса, където имал приятели. Има сведения, че и Ботев е посещавал Вигод. Изследователят открива доказателства, че И. Панов е участвал в Руско-турската война от 1877–1878 г. Оказвал е и материална помощ на образователната дейност в България.

В литературата много място е отделено на описанието на различни видове „експроприации“, уж извършени от Меледин заедно с Ботев и други българи. Обаче, както устано-

явява Поглубко, на руския консул, който се е стремил да узнае всички страни на дейността на Миледин, нищо не му е било известно за каквито и да е „ексах“. Ученият твърди, че нищо не са знаели за това и румънските власти, обвиняващи Меледин „само в придобиване на фалшив паспорт“.

К. Поглубко се спира и на пътуванията на Христо Ботев в Бесарабия, Одеса и Николаев в навечерието на Априлското въстание в България през 1876 г. Констатацията е направена въз основа на две негови писма и сведение от тефтерчето му. И тук ученият представя интересни факти, разкриващи връзките на Ботев с местните българи, тяхното отношение към освободителните борби на народа. Като цяло се разширяват фактите за участие на бесарабските българи в подготовката на Ботевата чета. При разговорите ставало дума за събиране на парични средства, за поканване на военни специалисти за ръководители на четата. В отговор на призива на Ботев да стане военен ръководител на четата, се съгласява офицерът П. Войновски, намиращ се на военна служба в Русия. Поглубко изяснява и паричната помощ от Кишинев. Ботев получава от кишиневските българи до 5000 хиляда франка, предадени на поета от Павел Калаянджи – секретаря на Българското общество в Кишинев. По мнение на Поглубко тази сума представлява най-голямата вноска, похарчена за екипировката на Ботевката чета. В публикациите си К. Поглубко подчертава, че сред тези, които изпращат четата, е и споменатият Зубку-Кодряну. Също така изследователят отбелязва, че в нея се сражавал М. Каназирски, родом от Болград, който следвал в Болградската гимназия. Друг възпитаник на това учебно заведение – Върбан Господинов, преминал с ботевския отряд Дунав и загинал пръв в схватка с враговете (Poglubko 1988, 146).

Важно е също така да се отбележи, че в трудовете на Поглубко е събран материал, който показва, че в Молдова и Украйна са се отнасяли с голям интерес към съдбата, творчеството и дейността на Христо Ботев. Именно той обръща внимание, че много пише за действията на четата излизаният в Болград вестник „Български глас“. Местните дълго не могат да повярват, че Ботев е загинал. Но скоро новината се потвърждава. „Една новина тъжна, много печална, съобщава Н. П. Зубку-Кодряну, Ботев е убит в България. Това е истина“. Веднага след Ботевата гибел през 1876 г. един от първите, който започва да пише биографията му, е молдованинът Арбори-Рали, който събрал много „възторжени разкази“. Той споменава, че Ботев го е заинтригувал „с мощността на природата си, с проявените сили и голяма воля, с мъжеството си, а също с революционната праволинейност на убежденията си“ (Poglubko 1988, 128).

В същата година в Болград е издаден „Календар 1877“ с портрета на Ботев във военска униформа от неизвестния художник график. Това според К. Поглубко е първият отпечатан портрет на поета революционер. В средата на 1870-те години селяните от българското село Чийший (Городне) в Бесарабия пеят Ботевото „На прощаване“ като народна песен. Ботевите стихове са поместени и в сборника с български песни, отпечатан през 1910 г. в град Измаил.

К. Поглубко има голям принос за отбелязването на 100-годишния юбилей от героичния подвиг на Ботев през 1976 г. Към тази дата той обнародва и много статии в периодичния печат. В рамките на тази дейност се ангажира да разказва за дейността на Ботев в Бесарабия. Например дава квалифицирана консултация на екипа на списание „Отечество“ начело с журналиста Кирил Янев и скулптура Георги Недялков – бъдещия автор на паметника на Христо Ботев в Задунаевка. С негова помощ много други български журналисти обиколиха Ботевите места в Бесарабия. Една от тях, Калина Канева, пише: „Константин Поглубко с най-големи подробности ..., описва местата, свързани с Христо Ботев, които следваше да посети в Одеса, с. Задунаевка, гр. Измаил. Посочи ми хората, които трябваше да потърся. Безкрайно му бях благодарна – това неимоверно облекчи задачата ми“ (Kaneva 1996, 75). К. Поглубко има принос и за откриването на паметника на Хр. Ботев в столицата на Молдова, като представя мотивация за негово поставяне.

К. Поглубко имаше сериозни намерения да продължи в пределите на бивша Бесарабия да запознава своите сънародници с делото и живота на българския патриот и поет. Не задълго преди да си отиде от този свят, той сподели с журналистка: „Много ми са иска да напиша за нашия читател нещо от биографията на Христо Ботев“ (Katyushina 1996, 82). Свидетел съм, че той беше започнал да работи над подобен труд. Обаче ранната смърт прекъсна това негово желание. Предстоеше да се осветлят още редица аспекти, свързани

с разгледаната тематика. Сред тях Христо Ботев и Киприяновският манастир, учебната и творческата му дейност в Измаил, идейният му сблъсък с дейците на Одеското българско настоятелство. За съжаление, тези въпроси все още не са привлекли специалното внимание на изследователите.

Оценявайки от висотата на днешния ден наследството на К. Поглубко, не можем да не констатираме, че то отговаря на задачите на тогавашната историография да приближи Христо Ботев до комунистическия идеал, да обясни много от неговите позиции като свързани с руските революционери. Обаче това по никакъв начин не намалява ценността на създаденото в областта на ботевознанието от този изследовател. На приноса му в тази област обръщат внимание видните български учени Иван Унджиев, Крумка Шарова, Николай Жечев и др., които са рецензирали трудовете му, цитирали са материалите и изводите му в своите изследвания. До голяма степен това се отнася и за основната биография на Ботев, написана от Иван и Цвета Унджиеви. В тази монография трудовете на К. Поглубко, свързани с живота и дейността на българския патриот и поет, се цитират повече от 40 пъти (Undzhiev, Undzhieva 1975).

Научното наследство на талантливия ботевовед Константин Поглубко все още не е достатъчно оценено, не е известно на широк кръг читатели. Недостатъчно се опират на неговите авторски трудове за Христо Ботев, особено с научнопопулярен характер. Отчасти това се дължи на факта, че много от изданията на К. Поглубко отдавна станаха библиографска рядкост. Затова е дошло време да се събере най-ценното от текстовете, засягащи живота и дейността на Ботев, и да се издаде в отделен сборник. Към това трябва да проявят интерес почитателите на българския поет и революционер както в България, така и в Молдова и Украйна.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

- Bibliografia... 1996. Bibliografia na statiite, monografiite i knigite na K. A. Poglubko. *Bulgaria v sartseto mi. Sbornik, posveten na 60-godishnina ot rozhdenieto na Konstantin Poglubko*. Sofia, s. 83–92. (In Bulgarian).
- Библиография..., 1996. Библиография на статиите, монографиите и книгите на К. А. Поглубко. *България в сърцето ми. Сборник, посветен на 60-годишнина от рождението на Константин Поглубко*. София, с. 83–92.
- Chekir, N. 1971. Novi talkuvania za zhivota i deynostta na Hristo Botev. *Istoriesheski pregled*, № 1, s. 18–34. (In Bulgarian).
- Чекир, Н. 1971. Нови тълкувания за живота и дейността на Христо Ботев. *Исторически преглед*, № 1, с. 18–29.
- Chervenkova, N. 1996. Konstantin Poglubko – chovekat i ucheniyat. *Bulgaria v sartseto mi...*, s. 9–35. (In Bulgarian).
- Червенкова, Н. 1996. Константин Поглубко – човекът и ученият. *България в сърцето ми...*, с. 9–35.
- Kaneva, K. 1996. Balgarski po duh i krav istorik. *Bulgaria v sartseto mi...*, s. 72–70. (In Bulgarian).
- Канева К., 1996. Български по дух и кръв историк. *България в сърцето ми...*, с. 72–70.
- Katyushina, N., 1996. Po goreshitite sledi na ... minaloto. *Bulgaria v sartseto mi...*, s. 77–82. (In Bulgarian).
- Катюшина, Н., 1996. По горешите следи на ... миналото. *България в сърцето ми...*, с. 77–82.
- Poglubko, K. 1966a. Hristo Botev v Yuzhnoy Bessarabii. *Druzha*, Bolgrad, № 21, 4 yanvary. (In Russian).
- Поглубко, К. 1966а. Христо Ботев в Южной Бессарабии. *Дружба*, Болград, № 21, 4 января.
- Poglubko, K. 1972a. Ocherk o istorii bolgaro-rossiyskikh revolyutsionnykh svyazey (60–70-e gody XIX veka). Kishinev, Shtiintsa, 312 s. (In Russian).
- Поглубко, К. А. 1972а. Очерки истории болгаро-российских революционных связей (60–70-е годы XIX века). Кишинев, Штиинца, 312 с.
- Poglubko, K. 1972v. Hristo Botev v Izmail. *Septemvri*, № 10, s. 240–242. (In Bulgarian).
- Поглубко, К. 1972в. Христо Ботев в Измаил. *Септември*, № 10, с. 240–242.
- Poglubko, K. 1976v. Hristo Botev i Rossia. Kishinev. (In Russian).
- Поглубко К. 1976в. Христо Ботев и Россия. Кишинев.
- Poglubko, K. 1978. Vesna osvobozhdenia. 1878–1978. Kishinev, Kartya Moldovenyaske. (In Russian).
- Поглубко, К. 1978. Весна освобождения. 1878–1978. Кишинев, Картя Молдовеняскэ.

- Poglubko, K. 1979. Prez ravninitе kam Balkana. Sofia. (In Bulgarian).
- Поглубко К. 1979. През равнините към Балкана. София.
- Strugatsskiy, I. Z. 1949. Vtora mazhka gimnazia v Odesa. Hristo Botev. *Sbornik po sluchay sto godini ot rozhdenieto mu. Pod redaktsiata na M. Dimitrov i P. Dinekov*. Sofia, Izdatelstvo BAN, s. 41–73. (In Bulgarian).
- Стругацкий, И. З. 1949. Втора мъжка гимназия в Одеса. Христо Ботев. *Сборник по случай сто години от рождението му. Под редакцията на М. Димитров и П. Динеков*. София, Издателство на БАН, с. 41–73.
- Traykov, V. 1996. Istoriografskoto nasledstvo na K. A. Poglubko. *Bulgaria v sartseto mi...*, s. 36–49. (In Bulgarian).
- Трайков, В. 1996. Историографското наследство на К. А. Поглубко. *България в сърцето ми...*, с. 36–49.
- Traykov, N. 1949. Botev v Aleksandria i Izmail. *Hristo Botev. Sbornik...*, s. 84–95. (In Bulgarian).
- Трайков, Н. 1949. Ботев в Александрия и Измаил. *Христо Ботев. Сборник...*, с. 84–95.
- Undzhiev, I., Undzhieva, Tsv. 1975. Hristo Botev – zhivot i delo. Sofia, Nauka i izkustvo, 824 s. (In Bulgarian).
- Унджиев, И., Унджиева, Цв. 1975. Христо Ботев – живот и дело. София, Наука и изкуство. 824 с.

Дата на подаване на статията в редакцията – 30.09.2023 г.